

ענייני קדשים בפרשת תצוה

לקט מתוך ספרי 'נפש טובה'

שיעורי הרב שלמה דוד כץ שליט"א

וְאַתָּה תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זֵית זָךְ כְּתִיב לְמַאֲזֵר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד... מְעַרְב עַד בֶּקֶר לִפְנֵי ה' חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

תניא, מערב ועד בקר תן לה מדרתה שתהא דולקת והולכת מערב ועד בקר. דבר אחר אין לך עבודה כשרה מערב ועד בקר אלא זו בלבד. (זבחים יא:).

בענין מצות הדלקת הנרות

משמש בבית המקדש ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת, ע"כ, והקשה איך היו מקיימים מצות הדלקה שבכל יום אם לא היתה מתכבה כל השנה, ורצה ליישב דכיון שהיו מוסיפין שמן כל יום ואיתא בבבלי (כ"ב, א) דהנותן שמן לנר חייב משום מבעיר להכי מקרי קיום הדלקה בכל יום, אולם הגר"ח לא הסכים עם תירוץ זה ואמר דאף דהנותן שמן לנר מקרי מבעיר אבל הדלקה לא מקרי, וביאר דברי המדרש עפ"י מה שייסד בדעת הרמב"ם דאין כלל מצות הדלקה אלא מצותה שיהיו הנרות דולקין, כנ"ל.¹

ולפי"ז יש ליישב דברי רש"י במנחות הנ"ל דמש"כ רש"י דאין לך עבודה כשרה משקיעת החמה ואילך, היינו משום דמצות הדלקת הנרות היא משקיעת החמה ואילך, דאע"ג שהיו מדליקין אותה קודם מ"מ כיון שמעשה המצוה הוא במה שהנרות דולקים להכי לא קאי הדרשה על זמן מעשה ההדלקה שהרי אי"ז זמן קיום המצוה, אלא קאי הדרשא על זמן קיום המצוה שיהיו דולקים שהוא מערב עד בקר, דכל זמן קיום מצותה אין עבודה אחרת נעשית. (עי"ע פרק א אות קמח).

ברש"י במנחות (מכת"י, פ"ט, א, ד"ה אין לך) פירש: אין לך עבודה שכשירה **משקיעת החמה** ואילך עד בקר אלא זו בלבד, עכ"ל, ויש לבאר מדוע הדין תלוי בשעת שקיעת החמה, כיון שהדבר נלמד מהדלקת הנרות, וזמן הדלקתן הוא **קודם** שקיעת החמה.

ויש לבאר עפ"י מה שייסד בחדושי רבנו חיים הלוי (פ"ט מביאת מקדש ה"ז) בדעת הרמב"ם דבהדלקת הנרות אין המצוה בעצם מעשה ההדלקה, אלא עיקר מצותה הוא שיהיו הנרות דולקים תמיד, ובזה שהנרות דולקים קיום המצוה. וביאר בזה לשון הרמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין ה"י) "הדלקת הנרות היא הטבתם", רצה לומר במה שהנרות דולקים כהלכתן מיקיימא מצות הטבה, משא"כ עצם מעשה ההדלקה אינה שייכה לעיקר קיום מצוה זו.

ובהא ביאר מה דפסק הרמב"ם דהדלקת הנרות כשרה בזרים ואם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ מותר לזר להדליקן, דהיינו משום שאין מעשה ההדלקה מצוה כלל.

ופעם הקשה הרא"מ מגור להגר"ח ע"ד המדרש (תנחומא תצוה פ"ג אות ג'): א"ר חנינא סגן הכהנים אני הייתי

*

¹ הרמב"ם כל הקו' מעיקרא ליתא, הואיל ודלק ח' ימים ברציפות ולא כיבו בין יום ליום את המנורה.

¹ א.ה. ועל פי זה יישב המגן אברהם בספרו זית רענן על ילקוט שמעוני קו' הבית יוסף מדוע נס חנוכה הוה ח' ימים. דלשיטת

וְעִשִּׂיתָ בְּגָדֵי קָדָשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֵרֶת:

בענין מצות לכישת בגדי כהונה

דאל"ה לא דמי כלל לעמידה שהיא תנאי בהכשר העבודה, וצ"ע.

ויש לעיין מהי דעת הרמב"ם בזה. והנה כתב הרמב"ם (פ"ח מכלי המקדש הי"א): בגדי כהונה מותר ליהנות בהן, לפיכך לובשם ביום עבודתו ואפילו שלא בשעת עבודה חוץ מן האבנט מפני שהוא שעטנוז אסור לכהן הדיוט ללבושו אלא בשעת עבודה, עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד שם: לא מחוור מן הגמרא הכי, אלא כל היום מותר במקדש, עכ"ל. והנה מדעת הראב"ד דכל היום מותר במקדש בלבישת בגדי כהונה מוכח דהמצוה היא עצם לבישת הבגדים, ולכך אמרינן אף שלא בשעת העבודה דעשה דלבישת בגדי כהונה דחי ללאו דשעטנוז, וא"כ י"ל דאף דעת הרמב"ם בעיקר גדר המצוה הוא כן, אלא דס"ל דליכא מצוה אלא בשעת עבודה ממש, ולכך שלא בשעת עבודה ליכא עשה.

ויש להוכיח כן מדברי הרמב"ם, דהנה כבר דייקו הנ"כ בדברי הרמב"ם אמאי נקט דאסור לכהן 'הדיוט' ללבושו אלא בשעת עבודה, וביאר בכס"מ דהוא הדין לכהן גדול בשאר ימות השנה שאז אבנטו כלאים כשל כהן הדיוט, ולא נקט רבינו כהן הדיוט אלא לאפוקי כהן גדול ביום הכפורים שאין שם כלאיים, ודוחק.

ובספר בית הלוי (ח"א סימן ג') כתב ליישב דקדוק הלשון ברמב"ם, דקאי לשיטתו דפסק (פ"ד מביא"מ ה"ח) דאין הציץ מרצה אלא בעודו על מצחו, ויש להסתפק לפי"ז אי בעינן ג"כ שיהיה לבוש כל הבגדים כדי שיהא הציץ מרצה או סגי כשלוש רק הציץ לחודא. וכתב דנראה דבעינן שיהיה לבוש כל הבגדים, דהא אמרינן אין בגדיהם עליהם אין כהונתן עליהם, א"כ הא גם אם לבש הציץ לחודא לא הוי כהן גדול והוי כזר שלבש הציץ, והך מ"ד הא ס"ל דאינו מרצה רק בעודו על מצחו של כה"ג דוקא, וא"כ ניחא הא דנקט הרמב"ם איסור אבנט רק לכהן הדיוט, משום דכהן גדול יכול ללבוש כל בגדיו אפילו בשעה שאינו עובד, שמא יתרחש כעת איזה טומאה לאחיו הכהנים וירצה ציץ ע"ז [אולם במקדש

כתב הרמב"ם בספר המצוות (עשה ל"ג): שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים מיוחדים לכבוד ולתפארת ואז יעבדו במקדש. ובהשגות הרמב"ן שם כתב וז"ל: לא ראיתי לבעל ההלכות שימנה אותה, אבל מנה בלאוין מחוסר בגדים ששימש. ודעתו דכיון דאין בלבישת בגדים שלא בשעת העבודה שום מצוה, אינו אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן או ביותר תפסל עבודתו, והנה הוא חלק ממצות העבודה אם עבד בהן. ואם היינו מונין זה מצוה, היה ראוי שתמנה מצות בגדי לבן ביום הכיפורים מצוה אחרת, וכן ראוי למנות בגדי כהן גדול מצוה ובגדי כהן הדיוט מצוה שנית, אבל כולן חלקים מחלקי העבודה, עכ"ל.

ועוד הקשה שם: ואם כן למה לא ימנה מצות עשה שיעשו הכהנים העבודה מעומד לא יושב ולא שוכב, ממה שדרשו לעמוד לשרת לעמידה בחרתים ולא לישיבה, עכ"ל.

והקשה הגרי"ז דשתי קושיות הרמב"ן סותרות זו לזו, דיש לחקור בדעת הרמב"ם דמנה לבישת בגדי כהונה למצוה, אי משום דס"ל דאיכא מצוה בפני עצמה של לבישת בגדים, והא דאין מצוה אלא בשעת עבודה הוא משום דזמן קיום המצוה הוא רק בשעת עבודה, או דס"ל שאין מצוה בפ"ע בלבישת הבגדים אלא אכן הוי מדיני קיום העבודה, ובכל זאת שאני דין עמידה דאינו אלא תנאי בהכשר העבודה ממצות לבישת בגדי כהונה שהיא חלק ממצות העבודה שיהא עובד כשהוא לבוש בבגדים, וס"ל להרמב"ם דכיון דהוי חלק ממעשה המצוה דעבודה ראוי למנותה בפני עצמה.

דמתחילת דברי הרמב"ן שהקשה דלדעתו ראוי למנות בגדי לבן ובגדי כהן גדול כמצוות בפני עצמן נראה דס"ל בדעת הרמב"ם דעיקר הליבישה היא המצוה, דאי הוי רק משום הכשר העבודה אין למנותן כג' מצוות, מאחר דלא נאמר בזה אלא דלכל כהן ולכל עבודה יש הכשר בבגדים אחרים, אולם מקושייתו השניה אמאי לא מנה הרמב"ם גם מצות עמידה מוכח דס"ל בדעתו דהוי הכשר העבודה,

בגדי כהונה, להכי מקרי שעת מצוה אף לצורך ריצוי ציץ, ומשום דאף דס"ל להרמב"ם דאסור בלבישה אלא בשעת עבודה היינו משום דלבישה שלא לצורך לאו מצוה היא, אבל לבישה לצורך רצוי ציץ מקריא לבישה והוי עשה דוחה ל"ת ושריא.

וכן מוכח ממה דשרי לכהן גדול ללבוש שמונה בגדים כדי לישאל באורים ותומים, דאי הויא הלבישה תנאי בעבודה אין כאן מצוה כמו שביארנו, ומבואר דעיקר המצוה היא לבישת הבגדים וכל דלצורך הויא מצוה.

דוד (סימן ל"ו ד"ה אמרינן ביומא) נקט דאף בלא שאר בגדים איכא רצוי ציץ, ועי' תוס' (יט. ד"ה אין בגדיהם) דלבישת מכנסיים בלחוד מקריא לבישה].

ונראה דאי הוה ס"ל להרמב"ם דמצות לבישת בגדי כהונה אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות העבודה, לא הוי סגי ברצוי ציץ לדחות לא תעשה דכלאים, דכיון דליכא עשה לרצות על הקרבנות ולהכשירן מפסולן היאך נימא בזה עשה דוחה ל"ת, ורק כיון דס"ל להרמב"ם דאיכא מצוה בפני עצמה בלבישת

*

וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶרֶת וְמַעֲיֵל וְכֹתֶנֶת תְּשֻׁבִין מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵיט... וְעָשׂוּ אֶת הָאֶפֶד... שְׁתֵּי כְּתֹפֶת חֹבֶרֶת יִהְיֶה לּוֹ אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֹפֶר.

רש"י: אל שני קצותיו - אל רחבו של אפוד, שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האצילים שקורין קוד"ש בלעז [מרפקים], שנאמר (יחזקאל מד יח) לא יחגרו ביזע, אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם, אלא כנגד אציליהם:

מֵאֵי לֹא יִחַגְרוּ בִּיזַע, אָמַר אַבְי לֹא יִחַגְרוּ בַּמָּקוֹם שְׁמִזְעִין, כַּדְתַּנִּיא כְּשֶׁהֵם חוֹגְרִין אִין חוֹגְרִין לֹא לְמַטָּה מִמַּתְנִיהֶן וְלֹא לְמַעְלָה מֵאֲצִילֵיהֶן אֲלֵא כַּנְגַד אֲצִילֵי יָדֵיהֶן. אָמַר רַב אֲשִׁי אָמַר לִי הוֹנָא בַר נַתָּן זִימְנָא חֲדָא הוּוּ קְאִימְנָא קְמִיָּה דְאִיזְגַדְרָא מְלַכָּא וְחוּוָה מְדַלֵּי לִי הַמְיִינְנָאֵי וְתִיתִיָּה נִיחְלִיָּה וְאָמַר לִי מִמְלַכְתָּ כַּהֲנִים וְגוֹי קְדוּשׁ כְּתִיב בְּכוּ, כִּי אֲתֵאֵי קְמִיָּה דְאֲמִימְרָא א"ל אֲקִיִּים בְּךָ וְחִיו מְלַכִּים אֲוִמְנִיךָ (זכחים יח):.

בענין דין 'לא יחגרו ביזע'

לחגור במקום זיעה, דאי הוי סיום מקום על האבנט אין שייך דין זה אלא באבנט ולא בחשב האפוד. אולם הרמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"ב) כתב: ועל האבנט מפורש בקבלה ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין, וכך קיבל יונתן בן עוזיאל מפי הנביאים ותרגם על לבביהון יסרון, עכ"ל, וצ"ב מה הוסיף הרמב"ם מדברי תרגום יונתן הא מפורש הוא בברייתא בסוגיין דמקום חגירתו הוא כנגד אצילי ידיו, וביאר הגר"ז דהרמב"ם בא להוסיף דא"ז איסור לחגור במקום זיעה בלחוד אלא הוי קביעות מקום דאבנט, ולכך הוסיף לשון התרגום על לבביהון יסרון' דהוא מקום חגירת האבנט.

יש להסתפק אם דין זה דלא יחגרו במקום שמזיעין הוי איסור לחגור במקום זיעה, או הוי גילוי שמקום האבנט הוא כנגד אצילי ידיהן.

ונ"מ לענין חיוב מיתה אם לבש את האבנט במקום הזיעה, דאי הוי סיום מקום לאבנט שמקומו כנגד אצילי ידיו א"כ אם חגר האבנט במקום אחר ועבד הוי מחוסר בגדים ובמיתה, אבל אי הוה דין איסור לחגור במקום זיעה לא מצינו חיוב מיתה ע"ז.

ואמר הגר"ז דנחלקו בזה הראשונים, דבפירוש רש"י כאן כתב גבי חשב האפוד "שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן וגבהו עד כנגד האצילים, שנאמר לא יחגרו ביזע - אין חוגרין במקום זיעה", ומבואר דהוי איסור

ונראה דממעשה דלקמן בהונא בר נתן, דמלכא מדלי ליה המיינו [שלא יהא במקום זעה], יש להביא ראיה לפירוש רש"י דא"ז סיום מקום לאבנט אלא דין כבוד שלא לחגור במקום זיעה.

ונמצא דאיכא עוד נ"מ בחקירה זו אם דין זה קיים גם בחגירת חשב האפוד, דלרש"י הוי דין איסור על כל החגירות לחגור במקום זיעה, ולהרמב"ם הוי קביעות מקום באבנט בלחוד.

*

וְעָשִׂיתָ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת... וְעָשִׂיתָ עַל שׁוּלְיוֹ רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפְעֻמּוֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: פְּעֻמָּן זָהָב וְרִמּוֹן פְּעֻמָּן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלְיוֹ הַמְעִיל סָבִיב:

ת"ר מעיל כולו של תכלת היה כו' שוליו כיצד, מביא תכלת וארגמן ותולעת שני שזורין ועושה אותן כמין רימונים שלא פיתחו פיהן כו' ומביא שבעים ושנים זגין שבהן שבעים ושנים עינבלין ותולה בהן שלשים וששה בצד זה ושלשים וששה מצד זה. (זבחים פח:)

מחלוקת הראשונים בצורת המעיל והפעמונים

שמעיל עשוי כעין כתנת אלא שזה סמוך לבשרו וזה מבחוק, והיינו כעין חלוק סגור שמלבישים אותו דרך הראש, ואילו הרמב"ן מפרש שהוא פנים ואחור כעין טלית קטן שלנו, וזה הוכיח הרמב"ן מסוגיין דכתיב ל"ו רמונים מצד זה ומצד זה, ומשמע שיש למעיל ב' צדדים, ואינו עשוי כחלוק.

והמזרחי כתב על קושיות הרמב"ן ואיני רואה מקום לאלה הטענות כלל, כי מה שטען למה היו עשויים כרמונים ולא כמין תפוחים, לא ידעתי למה בחר התפוחים יותר מן הרמונים, ולמה לא יטעון ברמוני העמודים אשר לאולם בהיכל מדוע היו רמונים ולא תפוחים. ומה שטען עוד שהיה צריך הכתוב לפרש במה יתלה הפעמונים, זאת הטענה עצמה תפול גם ברמונים, וכמו שלא פירש הכתוב ברימונים במה יתלו אותם, כך לא פירש מקום תליית הפעמונים.

ובמגיה על הרמב"ן פירש טענתו שאין כוונתו להקשות מדוע צורת רימונים ולא תפוחים, אלא מדוע היו הרימונים פיהם פתוח אם לא כדי להכניס את הפעמונים, היה להם ליעשות סגורים כתפוחים. אבל באמת גם זה לא נזכר, שהיה פיהם פתוח.

ועל קושיא השניה של הרמב"ן על מה שפירש רש"י שהמעיל היה כעין חלוק, דא"כ מהו ל"ו מצד זה ומצד

פירש רש"י סוף פרק ט' בזבחים, עינבלים ותולה בו אצל הרמון, והוא פעמון, כדכתיב פעמון ורמון, ובתוך הרמונים דקרא לאו בתוך החלל קאמר, אלא ביניהם, דפעמון אחד בין שני רמונים. עוד פירש ל"ו מצד זה - מלפניו ומלאחוריו.

מבואר מדבריו שלא היו הפעמונים בתוך הרימונים אלא בצידן. וכן פירש על התורה.

והרמב"ן על התורה כתב: ולא ידעתי גם כן למה עשה הרב הפעמונים לעצמם, פעמון בין שני רמונים, כי אם כן לא היו הרמונים משמשין כלום, ואם לנוי, למה היו עשויים כרמונים חלולים, יעשם כמין תפוחי זהב. ועוד, שהיה צריך הכתוב לפרש במה יתלה הפעמונים, ואם יעשה בהם טבעות לתלות בהן. אבל הם בתוכם ממש, כי הרמונים חלולים ועשויים כמין רמונים קטנים שלא פתחו פיהם, והפעמונים טמונים בהם ונראים מתוכם. ולא פירש הכתוב מנינם, אבל רבותינו אמרו שהיו שבעים ושנים זגין, ובהם שבעים ושנים ענבלין, ותולה שלשים וששה מצד אחד, ושלשים וששה מצד אחר, כדאיתא בזבחים, ומכאן תלמוד שאינו כמין חלוק וכתנת, אלא יש לו כנפים.

מה שכתב בסוף דבריו שהמעיל אינו כמין חלוק, כוונתו למה שכתב לחלוק על פירוש רש"י על התורה שפירש

ציציותיו, שהרי היה בהן תכלת, ותולעת שני במקום לבן. שכתוב בזהר (תק"ז עשיראה כה): "על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה, דאיהו כוונא דמעיל האפוד, דפעמונים ורמונים אינון לקבל חליין וקשרין".² וכתב שמכאן מקור נפלא להרמב"ם שהיה המעיל עשוי כטלית קטן ולא כחלוק, והיינו כהרמב"ן ודלא כרש"י, והכסף משנה כתב שלא ידע מקורו, ויש לומר שמקורו מזהר הקדוש.

עוד כתב הרמב"ם (שם ה"ד) ומביא תכלת וארגמן ותולעת שני כו', ועושה אותן כמין רמונים שלא פתחו פיהן ותולה אותן במעיל, ומביא שנים ושבעים זוגים ובהם שנים ושבעים ענבולים הכל זהב ותולה בו, ששה ושלשים בשולי כנף זה וששה ושלשים בשולי כנף זה, והזוג עם הענבול התלוי בין שניהם כאחד נקרא פעמון, עד שיהיו שוליו משני צדדיו פעמון ורמון פעמון ורמון. וכתב הכסף משנה שדברי הרמב"ם כפירוש רש"י שלא היו הפעמונים בתוך הרימונים אלא בצידם, וכנראה שדייק כן מהא דכתב הרמב"ם ותולה בו, והיינו במעיל. וכתב שכן מדויק מהברייתא דא' שמביא פעמונים ותולה בו, והיינו במעיל, ואילו לפירוש הרמב"ן לא תולין את הפעמונים במעיל אלא ברימונים. ובאמת שגירסא שלפנינו ותולה 'בהן' והיינו את הפעמונים ברימונים, אבל השיטה גריס ותולה בו, והוא כג' הרמב"ם ורש"י.³

ועיין בנצ"ב שכתב דלשון המקרא ניחא טפי לפירוש רש"י והרמב"ם שהיו הפעמונים בין הרימונים, שמתחילה כתוב ופעמוני זהב בתוכם סביב, ואח"כ חזר הכתוב וכתב 'פעמון זהב ורימון פעמון זהב ורימון על שולי המעיל סביב', כיון שלא היו בתוכן ממש. ובישוב שיטת רש"י אמאי כתיב בתוך הרימונים, "ל עפ"י מה שכתב הנצ"ב בפרשת פקודי (לט, כה) שם כתיב 'וַיִּתְּנוּ אֶת הַפְּעָמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים עַל שׁוּלֵי

אחר, כתב הגר"מ אריק בטל תורה דרש"י נשמר מזה ופירש דמצד זה ומזה היינו מלפנים ומאחור.

אמנם הקשה הגר"ד לשיטת רש"י, מה ביאור מה דכתיב שהיו הפעמונים 'בתוך הרימונים', ובשלמא אי היה מפרש רש"י כפירוש הרמב"ן שהמעיל היה עשוי כמין טלית קטן, היה אפשר לפרש הכוונה בתוך הרימונים שיהיו בקצוות המעיל מלפנים ומאחור רימונים, ואז הפעמונים בין רימון לרימון, ונקראים בתוך הרימונים מפני שהרימונים בקצוות, אבל לפי מה שפירש רש"י שנראה כעין חלוק, מהו בתוך הרימונים [ותי' זה יהני לשיטת הרמב"ם, כמו שיבואר להלן].

והנה נחלקו בצורת המעיל גם הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם כתב (פ"ט מכלי המקדש ה"ג) המעיל כו' אין לו בית יד אלא נחלק לשתי כנפים מסוף הגרון עד למטה כדרך כל המעילים ואינו מחובר אלא כנגד כל הגרון בלבד. וכתב הראב"ד ואין לו בית יד - א"א זו מנין לו, אלא נחלק - א"א וגם זו מנין לו. וכתב הכסף משנה שהרמב"ן פירש כדברי הרמב"ם.

ועיין ברדב"ז שביאר שכנפי המעיל להרמב"ם היו מן הצדדים ולא מלפניו ומלאחוריו [כמו ט"ק] הואיל ולא מקרי כנפיים כהאי גוונא, והקשה כיון שהיו למעיל ד' כנפות אמאי לא היה לו ציצית, וכי תימא הואיל והיתה הציצית נגרתת על גבי קרקע, מה בכך הרי הרצפה מקודשת, וטלית שכולה תכלת חייבת בציצית. ותירץ דכיון שלא היתה מחוברת אלא כנגד הגרון, אין זה בעלת ארבע כנפות אחא בעלת שתיים ולכך פטורה.

והמנחת חינוך (מצוה צט) כתב דכיון שהיה המעיל של הקדש לא מקרי 'כסותך'. והאדמו"ר רבי גרשון חנוך ליינר מראדזין בספרו עין התכלת (עמ' ריח אות מד) הקשה דכיון דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן מקרי כסותך. וכתב שמקור הרמב"ם מזהר הקדוש שכתוב שם שלמעיל היה ד' כנפות, והפעמונים ורימונים היו

² בזה באריכות, אי איכא ד' כנפות במעיל לשיטת הרמב"ן, ואי מהני מה שהוא של הקדש.

³ ובאמת השפת אמת כתב דבגמ' משמע כהרמב"ן מדכתיב תולה בהם, ואולי רש"י לא גריס כן, ובהערה שם כתוב דהכס"מ כתב דאדרבה בגמ' מוכח כרש"י, ועוד הקשה השפת אמת מדוע לא קאמרה הברייתא גם מספר הרימונים.

² א.ה. ובכלי חמדה כתב עפ"י דברי המרדכי שאין איסור לילך בד' כנפות בלא ציצית אלא חיוב להטיל ציצית, וכשהוא אנוס אין עובר בלבישה בלא ציצית, א"כ בבגדי כהונה היה אנוס משום יתור בגדים, ולכן לא יכל להטיל ציצית. ובאמבואה דספרי פר' שלח דן בזה הואיל ושלא במקום בגדים אין יתור בגדים אלא בג' על ג' כדאי' בגמ', ע"ש שהק' גם שאלת בעל התכלת על המנחת חינוך. ועיין למרן הגר"ח קנייבסקי במסכתות קטנות מסכת ציצית פירוש ארגמן בתחילתו שדן

אולם באור החיים הק' כתב על דברי הרמב"ן, וז"ל: מכאן אני מדייק שהאמת הוא כהסוברים שהפעמונים הם בשורה עם הרמונים ולא בתוכם ממש, שהרי הקדים הכתוב נתינת הרמונים על שולי המעיל, ואחר כך אמר מעשה הפעמונים בפני עצמן, ויתנו אותם תוך הרמונים, ומעתה אם הפעמון תוך הרימון ממש, למה הוצרך הכתוב לומר על שולי אחר שכבר קדם ואמר שהרמונים הם על שולי המעיל זה בזה תלוי, ותמה אני על רמב"ן שפנה מדרך זה, ומה שיישב שלא נתן הרימון במעיל עד שנתן בתוכו הפעמון הכתוב יגיד הפך זה, וממה שאמר כי לזה כפל לומר בתוך הרמונים פעמים, קשה למה הקדים הכתוב לצוות שיתן הרמונים על שולי המעיל קודם שיעשה הפעמונים ויצטרך לחזור לומר פעמים בתוך הרמונים לרבות שיתנם קודם, ופשוט הוא שהרב לא דק יפה כמנהג זכות עיונו הקדוש, עכ"ל.

המעיל סביב בתוך הרמנים'. וכתב הנצי"ב מדוע כתוב פעמים בתוך הרימונים, דע"כ צריך לומר שהיו הרימונים גדולים מהפעמונים, והיו הפעמונים מובלעים בתוך הרימונים. ועל פי זה ניחא דלהכי כתיב בתוך הרימונים לשיטת רש"י והרמב"ם, למימרא שיהיו הרימונים גדולים מהן.

והגר"ד יישב עפ"י מה שכתב הרמב"ן שם לבאר הא דכתיב וישימו הפעמונים בתוך הרמונים, שקודם שיתנו אותם במעיל נתנו הפעמונים בתוך הרמונים בתלוש, ולכך כפל הכתוב בתוך הרמונים פעמים, כי היו בתוכם מתחלה, ובשעה שתלו אותם על שולי המעיל סביב. וכתב הרמב"ן דזו ראייה לשיטתו שהפעמונים היו בתוך הרימונים.

ואמר הגר"ד דאי איכא דין בעשיה, א"כ ל"ל לשיטת רש"י נמי דהא דכתיב בתוך הרימונים היינו למימרא שיעשה הרימונים קודם הפעמונים.

*

וְעִשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתִיחֵי הַתֶּם קֶדֶשׁ לְה': וְשָׂמַתָּ אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנְפֹת אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְצַנְפֹת וְהָיָה:

בעי רבי זירא תפילין מזהו שיחוצו, כו' מצוה דגופיה חייין או לא חייין כו' א"ל תלמוד ערוך הוא בידינו תפילין חוצצות, והתניא אם הניחן אינן חוצצות, לא קשיא הא דיד הא דראש, מאי שנא דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו דראש נמי כתיב ושמת המצנפת על ראשו, תנא שעררו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניחין תפילין.

בענין תפילין של ראש לכהן גדול

דכשבטל לגופו אין זו חציצה, אבל כיון דמדין יתור בגדים אתינן לפוסלו, איזה סברא יש בחביבותא דמצוה שלא יהא יתור בגדים, וצ"ע. גם מה שפרש"י דאי לילה לאו זמן תפילין חייצי נמי ביום דאל"כ מצינו עבודות לילה חמיר מעבודות יום צ"ע, דהא אין זה קולא וחומרא בעבודות אלא דביום איכא מצוה ובליילה אין מצות תפילין, ולולי דברי רש"י היה אפשר לפרש דכיון דבליילה חייצי תפילין א"א לומר דהו כגופו ולכך חוצצות אף ביום, וצ"ב. ובדעת התוס' דפי' הסוג' משום חציצה, ואסיקנא דאין התפילין חוצצות בין בשרו למצנפת משום ששעררו היה

רש"י פירש כל הסוגיא שחציצה היינו יתור בגדים, והתוס' פליגי עליה ופירשו הסוג' משום חציצה. ומפירוש רש"י מבואר דמשום חציצה אין לפסול כיון דלא חייצי תפילין בין המצנפת לראשו, והיינו דאין דין חציצה שלא במקום בגדים, ונמצא דלא ס"ל כמו דנקט הגר"ז? בדעת הרמב"ם דכל שיש בו שם לבישה חוצץ אף שלא במקום בגדים.

ומ"מ יל"ע בדעת רש"י דביאר הסוג' משום יתור בגדים, דהא ביאר רש"י (ד"ה לא תבעי לך) הסברא דלא חייצי דהוא משום דהוי כגופיה משום חביבותא דמצות. וצ"ע דהניחא אי הוי פסולא מטעם חציצה ל"ל

תפילין על הכתונת, היינו משום דלא היו רשאים ללבוש בגד אחר על גביו, עכ"ד. וביאר הפמ"ג שם דהמג"א קאי בשיטת התוס' דתפילין עצמן לא הווי יתור בגדים, ולכך כתב דהטעם שלא הניחו הוא משום שצריך לכסותן ובגד אחר הוי יתור בגדים.

וכתב הפמ"ג דיש להביא ראיה מהכא לשיטת הרמב"ם (פ"ט מכלי המקדש ה"ג) דמעיל כהן גדול אין לו בתי ידיים, דאל"ה היה אפשר להעמיד הברייתא דקתני 'אם הניחן אין חוצצות' ככהן גדול, שהוא יכול להניח על הכתונת ולכסות בבית היד של המעיל, וע"כ שלא היו למעיל בתי ידיים, ודחה די"ל דבין בגד לבגד נמי אין להיות חציצה, אך כתב דברמב"ם משמע שאין איסור חציצה בין בגד לבגד [כדיוק הבית הלוי הנ"ל], ולפי דבריו נמצא עוד מקור בסוגיא כדברי הירושלמי דחציצה בין בגד לבגד פסלה.

נראה שם, צ"ע הא מ"מ חייצי התפילין בין פתילי הציץ לראשו. והיה אפשר לומר דפתילי הציץ אינן חלק מן הציץ וגדרן כהכשר מצוה ולהכי לא קפדינן בהו אחציצה.

ואפשר לומר עוד דמדאקשינן בגמ' "מאי שנא דיד דכתיב על בשרו, דראש נמי כתיב ושמת המצנפת על ראשו" חזינן דדין חציצה בין מצנפת לראשו אינו נלמד מדין הכללי שנאמר במכנסיים שלא תהא חציצה בין הבגד לבשרו, אלא הוי דין בפ"ע שלא תהא חציצה במצנפת, וא"כ י"ל דדין זה לא נאמר אלא על המצנפת ולא על פתילי הציץ.

במגן אברהם (סימן כ"ז סק"ו) כתב דמותר להניח תפילין על הסמרטוטין שע"ג המכה אם לא סגי בלא"ה, ואע"ג דכתיב 'לך לאות ולא לאחרים לאות' מ"מ הא לבוש בגד אחר על גביו, והא דלא הניחו הכהנים

וְעִשָּׂה לָהֶם מְכַנְסֵי כֹד לְכַסּוֹת בְּשָׂרָה מִמֵּתְנִיָּם וְעַד יְרֵכֵיהֶם וְהָיוּ עַל אַחֲרֵיהֶם וְעַל פְּנֵיהֶם כְּבָבָאם אֵל אֶחָד מוֹעֵד אוֹ כְּגִשְׁתָּם אֵל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׂרֵת פְּקֻדָּשׁ וְלֹא יִשְׂאוּ עֹז וְנִתְּנוּ חֶקֶת עוֹלָם לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו: ם

שיעור חציצה בבגדי כהונה

מקום מכנסים דהוי מיעוט נגד כל הגוף פסול, וחזינן דהקפידה תורה גם על מיעוט, עכ"ד. אולם הגר"ח לא הסכים עמו בזה, ואמר דדין רוב במכנסים נקבע לפי מקום לבישת המכנסים בלחוד, ואף דבלא לבישת כל הבגדים אין מקרי לבוש, מ"מ דין רובו ככולו הנאמר כאן אינו דין שיהא כל גופו לבוש, שהרי דיני חציצה אינו משום דבעינן שיהא כל גוף הכהן לבוש בבגדים, אלא משום דבעינן שיהא כל הבגד על בשרו, וא"כ הדבר תלוי בכל בגד ובגד ושייך לומר שאם רובו על בשרו לא הוי חציצה, ושוב אין כאן מקור לבאר אמאי בבגדי כהונה אפי' מיעוטו חוצץ, וע"כ צ"ל דהוי הלכה בבגדי כהונה כמו שכתב השפ"א.

באור שמח (פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"ח ד"ה ולפ"ז צריך מובן) חידש דהא דבטבילה רק רובו חוצץ, הוא משום דבעינן שיהא כל גופו במים ורובו ככולו, אבל בבגדי כהונה כיון דילפינן חציצה מקרא דכתיב 'לבוש על בשרו' ופסוק זה במכנסים כתיב, ויכול להיות דנגד הגוף בכללו אין זה רוב דמקום המכנסים אינו רוב הגוף, ע"כ דאף פחות מרוב חוצץ. ואם תאמר דרוב מקום המכנסים בעי שיהא בלא חציצה, זה אינו, דבמכנסים לחודא לא נגמרה מצות הלבישה רק בצירוף כל הבגדי כהונה, וא"כ דין הרוב נקבע עפ"י לבישת כל הבגדים דהוי חדא מצוה, ובכ"ז אם יש חציצה ברוב

*

וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלְא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֹאכַל בִּי קֹדֶשׁ הֵם:

מצות אכילת קדשים

הקרבת פ"י ה"א וה"ב) כתב אכילת החטאת והאשם מצות עשה שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם

מבואר בגמ' (מ"ד:) דאכילת כל המנחות נלמדת מהפסוק ואכלו אותם אשר כפר בהם. והנה הרמב"ם (מעשה

לא בקדשים קלים ולא בתרומה, ולפיכך היא נגררת במצוה והאוכל אותה עושה מצוה, עכ"ל.

מבואר בדברי הרמב"ם דאכילת בשר חטאת ואשם היא עיקר המצוה ואכילת קדשים קלים נגררת אחר המצוה, ואמר הגר"ז שכן מדויק בלשון הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות הנ"ל שכתב אכילת החטאת והאשם מצות עשה וכו' והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים שאכילתן מצוה, והיינו שעיקר המצוה אינה אלא באכילת בשר חטאת ואשם משום שבהם נשלמת כפרת המתכפר.

ולפי זה תירץ הגר"ד דברי הרמב"ם מסוגיין, דבאמת אכילת כל המנחות היא מצוה בפני עצמה כמו שכתב הרמב"ם, אבל בסוגיין מייירי באכילת מנחת קנאות דהיא היא בכלל ואכלו אותן אשר כופר בהן משום דאתיא לכפרה, וזה קאמר הש"ס דס"ד דלברר עון קאתיא וקמ"ל דלכפרה אתיא וממילא היא בכלל אכילת חטאת ואשם. ואיכא נ"מ בזה דהא מבואר בתוס' בפסחים (נ"ט, ב, ד"ה יכול) דכל זמן דחזי בשר לאכילה לא מתכפרי בעלים עד שיאכלו כהנים וחשיבי מחוסרי כפרה ואסורים באכילת קדשים. אמנם אכתי קשה ממנחת העומר, וצ"ע.

ובחדושי הגרא"ל מאלין (ח"ב סימן מ"ג) כתב דהא דנקט הרמב"ם דבחטאת ואשם בלבד איכא מצות אכילה ה"ה בזבחי שלמי צבור דהווי קדשי קדשים והוקשה אכילתן לחטאת ואשם, ואדרבה עיקר קרא דואכלו אותם וגו' נאמר בקרבנות המלואים שהיו שלמים [ויש לדייק כן מדברי הרמב"ם ברמזים שהובאו לעיל שכתב שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים], והגדר בזה דבכל קדשי קדשים האכילה שייכא בריצוי הקרבן ולהכי היא מצוה. ועל פ"ז מבואר דמנחת העומר שהיא חובת צבור ג"כ נכללת במצוה זו.

וביאר עוד לפ"ז דהא דכתב הרמב"ם דאכילת לוג שמן של מצורע הוקשה לאשם היינו למימרא דהא דנאכל לכהנים לא הוי כשאר שיירי מנחה אלא כחלק מאכילת האשם, ומעכבת האכילה בכפרת המצורע כמו שנתבאר, וזה לא הוי ידעינן מהדרשא דכל קרבנם המבוארת בסוגיין.

הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הכהנים שאכילתן מצוה, וכן אכילת שיירי מנחות מצות עשה שנאמר והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, עכ"ל. הרי דחילק מצות אכילת חטאת ואשם ומצות אכילת מנחות לשתי מצוות, וכן הוא ברמזי הרמב"ם בריש הלכות מעשה הקרבנות, מנה מצוה שיאכלו הכהנים בשר קדשי קדשים במקדש, ועוד מנה אח"כ מצוה שיאכלו הכהנים שיירי מנחות.

והקשה הגר"ז דלכאו' מבואר בסוגיא בזבחים דלא כהרמב"ם אלא דאף מצות אכילת שיירי מנחה ילפינן מהפסוק ואכלו אותם אשר כפר בהם. ובמנחת חינוך (מצוה קל"ד אות ז) הוסיף להקשות דכן מבואר להדיא בגמ' יבמות (מ', א) דאכילת מנחות ילפינן מהאי קרא, וצ"ע דברי הרמב"ם.

ולגבי לוג שמן של מצורע כתב הרמב"ם (פ"ד ממחוסרי כפרה ה"ג) שיירי הלוג אינו נאכל אלא בעזרה לזכרי כהונה כשאר קדשי קדשים שהרי הוקש לאשם, עכ"ל [ועיין בלחם משנה שתמה היכא הוקש ובאור שמח שציין המקור]. וצ"ע מה הוצרך הרמב"ם להקש לאשם כדי לומר שנאכל כקדשי קדשים, כיון דבסוגיין איתרבי אכילת לוג שמן מדכתיב כל קרבנם וכתוב בהאי קרא קדש קדשים לך הוא ולבניך.

ובספר המצוות (מצוה פ"ח) כתב הרמב"ם שצוה הכהנים לאכול שיירי מנחות והוא אמרו יתעלה והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל. ועוד כתב (מצוה פ"ט) שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים, כלומר החטאת והאשם שהם קדשי קדשים, והוא אמרו יתעלה ואכלו אותם אשר כופר בהם. ולשון ספרא מנין שאכילת קדשים כפרה לישראל תלמוד לומר ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ה', הא כיצד הכהנים אוכלים וישראל מתכפרין. אמנם שאר הקדשים כלומר קדשים קלים אכילתם גם כן היא נגררת אחר המצוה, אבל אין אכילת קדשים קלים ותרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם, שאכילת הבשר הזה מן החטאת ומן האשם בה תשלם כפרת המתכפר כמו שבארנו ובו בא לשון הציווי באכילה מה שלא בא